

MANUEL CAPDEVILA I FONT

FESTEIG, TOLDRÀ ENAMORAT
I CAPDEVILA TAMBÉ

UN EPISTOLARI, UN DIETARI I ALTRES CARTES

Amb la col·laboració de:

 **Biblioteca
de Catalunya**

**BIBLIOTECA
MUSEU
VÍCTOR
BALAGUER**
VILANOVA I LA GELTRÚ

Agraïm a les següents entitats la cessió de les fotografies que es relacionen al seu nom a l'Índex d'imatges (vegeu pàg. 288).

- Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC)
- Eduard i Víctor García Toldrà
- Esbart Català de Dansaires
- Fons Eduard Toldrà de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú
- Fons Eduard Toldrà de la Biblioteca de Catalunya

Festeig, Toldrà enamorat i Capdevila també. Un epistolari un dietari i altres cartes.

1a edició: maig 2023

© Manuel Capdevila i Font

© DINSIC Publicacions Musicals, SL

Gran Via de les Corts Catalanes, 529-08011 Barcelona

Disseny de la coberta: Teresa Calbó

Coordinació i organització de continguts de la col·lecció

Al voltant de Toldrà: Albert Ferrer Flamarich

Maquetació: DINSIC GRÀFIC

Imprès a: Estugraf Impresores, SL

Dipòsit legal: B 9024-2023

ISBN: 978-84-16623-81-5

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresa la reprografia i el tractament informàtic, i també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Distribueix: DINSIC Distribucions Musicals, SL
Magatzem: Sepúlveda, 84 - 08015 Barcelona
e-mail: dinsic@dinsic.com
www.dinsic.com - www.dinsic.es - www.dinsic.cat

SUMARI

Pròleg.....	9
El festeig	11
Agraïments.....	13
Introducció	17
Cartes de l'Eduard a la Maria	37
Dietari del primer any de prometatge - Manuel Capdevila i Rovira	193
Annex - Cartes a Ció des de Cantallops	273
Índex de les cartes	281
Índex d'imatges	288
Índex onomàstic	294

PRÒLEG

Aquest és un llibre molt original, fruit de la conservació dels escrits motivats per l'enamorament juvenil de dos nois. En ser la mateixa època, permet observar unes diferències molt notables i acusades a conseqüència del gènere triat. Mentre Eduard Toldrà no té més remei que emprar la correspondència, Manuel Capdevila pot permetre's el dietari, que acaba sent com una mena de confessional o un exercici privat d'introspecció. Tots dos gèneres literaris, cada un amb les seves característiques i regles pròpies, guanyen ara un interès afegit gràcies al pas del temps: un segle. Llegits avui prenen una dimensió sociològica, en constituir documents sobre intimitats del comportament i de les reaccions humanes, però també aporten informació sobre els estrictes usos i costums d'antuvi. En certa manera, la dualitat ve reforçada també pel contrast entre el món rural i el d'una gran ciutat, i incrementada pel fet de ser unes estimades de perfils ben diferents. La de Toldrà és filla de mare vídua i residents en un poblet del Pirineu. En canvi, la de Capdevila (20 anys) és una barcelonina de només quinze anys.

Crida l'atenció comprovar que les postals no solament les triaven els viatgers locals o els viatgers estrangers. Toldrà no dubte algunes vegades a preferir aquest suport, en comptes d'un fred i anònim full de paper, tot i que és molt més car, en tractar-se de postals artístiques estrangeres i n'ha de menester més d'una a causa del poc espai per escriure. I és que la il·lustració que tria li permet sovint un comentari o una insinuació. No cal dir que es posa de manifest fins i tot en aquest terreny la sensibilitat afnada de Toldrà. Avui ens sobta el tractament de vostè, tot i que al si de la família era freqüent; per exemple, mentre que jo tutejava la mare, sempre vaig tractar de vostè el pare; i ell em contava que havia fet l'amistat al seu: un petó a la mà. Això no obstant, ha de sobtar al lector d'avui que en un cert moment aparegui el tracte de vostè a l'estimada. I resulta evident que cuida força la relació amb la futura sogra. En aquest cas sap que ha d'anar amb peus de plom i una estratègia eficaç no solament per seduir l'estimada, sinó també per convèncer la mare vídua, sobre qui recau tota la responsabilitat.

L'enamorat no té més remei que establir la relació epistolar. Li escriu gairebé cada dia, tot i que el músic ja treballa, i força. Aprofita qualsevol moment i esclatxa, fins i tot de peu dret o en un racó, per cultivar el monòleg obligat. Aquesta necessitat diària crea sempre problemes, que no existirien si la resposta fos només la resposta a la missiva ja rebuda. El diàleg diari seria avui establert d'una altra manera i els enamorats patirien menys. Que si no s'ha rebut encara la carta tan desitjada, que si plantejava un comentari i espera la resposta, que si apareix llavors un cert neguit..., tot plegat generava mals entesos i patiments. Malgrat tot, durant la relació mantinguda no esclata cap mena de discussió ni de baralla. El músic té la sort de poder omplir en relatar la feina creativa o interpretativa que duu a terme, que va augmentant i permet dibuixar un futur immediat optimista.

El contrapunt ve protagonitzat per l'enamorament de Capdevila. Es tracta d'una parella de perfil i de residència ben urbana, la qual cosa facilita molt la relació. A més li permet mantenir per tant un dietari privat on pot abocar sentiments, exterioritzar reflexions, plantejar-se preguntes, fer una mena de confessions i de catarsis que, vist l'equilibri emocional que el distingeix, resulten molt planeres i gens conflictives.

Quina sort poder veure l'estimada tan sovint; en certs dies, matí, tarda i vespre. Quina sort tenir-la tan a prop, al costat mateix. Hi ha ocasions que li permet gaudir fins i tot d'un contacte físic mínim, però que en aquell temps prenia una dimensió excepcional. De ben segur que això explica la transcendència que enriqueix aquelles ballades de sardanes, on el contacte de les mans era necessari. Els meus pares també es van conèixer i enamorar ballant sardanes. A més, el meu pare per força havia de mantenir un llenguatge manual, en ser qui a la rotllana comptava i repartia amb la pressió a les veïnes, que adquiria una emoció excepcional quan aquella veïna ja era l'estimada. També podia Capdevila, en altres ambients i situacions, intentar alguna carícia als braços. Quina sort va tenir en no solament ballar sardanes, sinó també en poder passejar, freqüentar els cinemes i els teatres i els concerts o, fins i tot, atrevir-se amb la novetat del "foot-ball". Dit això no era el mateix fer manetes a la sardana o a les sales d'espectacles, on la foscor creava un ambient afegit i desencadenar unes emocions ben diferents i ambicionades. I és clar que no era el mateix la relació oferta en freqüentar les ballades de sardanes, que passejar del bracet amb l'estimada per un jardí, un parc o fins i tot un carrer. Capdevila confessava que el carrer Hospital era el més bonic de tots: era on ella tenia l'escola. No sorprèn gens ni mica la magnificació de certs llocs o com un gest senzill podia ser interpretat. Només un exemple apuntat al Dietari: "M'ha apagat dues vegades l'encenedor i, a la primera ocasió, li reclamaré qu'em pagui el deute que fent això ha contret". Avui sembla mentida que ella li fes gruar tant un petó. Això m'ha fet recordar que el meu pare va estar un any castigat sense veure la seva estimada, i tot per l'atreviment d'haver-li fet un primer petó sense el permís corresponent.

Crec necessari destacar la qualitat humana i literària dels dos reculls. I és que l'enamorament, sobretot el primer, tant per la novetat com pel fet que acostuma a esclatar en una edat més aviat tendra i en què mana una certa ingenuïtat, acostuma a generar confessions, declaracions fins i tot ridícules. Vaig tenir l'oportunitat de llegir la correspondència que un escriptor català havia enviat durant gairebé tot un any a la seva estimada, resident en una altra capital. Em va sorprendre, fins i tot decebre per la poca qualitat, la monòtona repetició del seu amor desfermat, amb un munt de malentesos provocats pel retard a rebre una resposta a causa de la lentitud del correu. Per sort, segueix inèdit. No és el cas del què ofereix aquest llibre, que mereix ser publicat.

Lluís Permanyer

EL FESTEIG

El dia 10 d'agost de l'any 1920 la Maria Sobrepera i Vicens, filla de Cantallops, era a la festa major de Castelló d'Empúries. Aquell dia, una orquestra amenitzava el ball. Entre els seus músics hi havia Juli Garreta i Eduard Toldrà. Fou en aquella data i en aquell lloc on s'inicià el festeig.

Així comença una història que, estiu rere estiu, a l'eixida de Can Batlle de Cantallops, reproduïen fins fa ben poc les cosines Narcisa Toldrà (filla del compositor) i la Montserrat Oriol (la meua àvia), i que era tan agradable d'escoltar.

Va ser un amor a primera vista en què Toldrà va fer el que un músic no faria mai, sinó fos perquè devia pensar que tot estava sota control. Va cridar en Garreta, li va traspasar el violí i va demanar de ballar a la noia de qui s'havia enamorat només de veure-la passar.

I sembla que l'amor va ser mutu i va començar un festeig a través d'una intensa correspondència: unes cartes plenes de tendresa, de respecte, de bonhomia i que traspuen un veritable amor cap a qui acabaria essent la seva esposa. Un amor que, tal i com explicava la Narcisa Toldrà, es va perpetuar fins al final.

Va ser un festeig que va durar vora dos anys i mig anys fins a casar-se el 24 de març de 1923 a Cantallops. La distància del trajecte entre Barcelona i Cantallops va fer que els enamorats es veiessin molt poques vegades abans de casar-se, amb prou feines 18. És per això que la seva relació s'anà teixint a través de la correspondència; unes lletres que, quan arribaven a Cantallops, no quedaven mai exemptes de passar per la censura de la seva mare, la Narcisa Vicens, una dona amb caràcter a qui els descendents ens hi hem referit sempre com a "l'àvia mestra".

El xoc entre el món rural de Cantallops, fet de paisatges de vinya, oliveres i suros, i el món més cosmopolita de Barcelona, per força havien de provocar un primer entrebanc. La família Sobrepera Vicens feia mans i mànigues per desencisar la Maria i fer-li adonar que al costat d'un músic no seria mai ningú. Però aquella noia, de qui Toldrà deia que els seus ulls eren "com una melodia de Schubert", no va cedir a cap pressió i, per cada carta rebuda, més creixia l'amor cap al compositor.

Amb els anys, l'Eduard Toldrà, no solament es va guanyar l'estimació de la seva sogra, sinó que es va guanyar l'afecte de tota la família i també dels cantallopencs. El seu caràcter amable, la seva senzillesa i la seva bondat, el van fer un home sempre benvingut a la casa pairal de la seva dona i també benvingut al poble.

Un cop casats, els estius els passaven a Cantallops. Sembla que és on el mestre s'inspirava. A la taula del bosc de Can Casas, des d'on veia l'eixida de Can Batlle, hi passava hores pensant i escrivint les melodies que acabarien formant part del seu corpus musical. Quan a principis d'agost se celebrava la festa major, es brindava a dirigir l'orquestra que pujava al poble a tocar les sardanes i a amenitzar el ball. Els músics de la contrada, temorosos de no estar a l'altura del mestre, li professaven un gran respecte i admiració. Toldrà els retornava també, i amb escreix, tot el seu respecte i humilitat.

No és estrany que la família de Can Batlle acabés acceptant aquest home tan virtuós i que va fer tan feliç, com prometien les cartes, la seva estimada Maria -o Mariona-, com se li adreça en moltes ocasions.

Les cartes del festeig, senzilles, quotidianes, amoroses, escrites amb naturalitat i rigor, transparents, delicades, ens parlen d'una generació perduda -d'una manera de relacionar-se impensable al segle XXI-, i són testimoni, al mateix temps, de la força de l'amor i de la bondat dels seus protagonistes.

Dostoievski, a *L'idiota*, fa dir a un seu personatge: "La bellesa salvarà el món". Toldrà, que sembla que recorria sovint a aquesta frase, va posar el seu gra de sorra per salvar aquest món. I ho va fer sempre al costat de la Maria Sobrepera, de qui es va enamorar un 10 d'agost de 1920 i ja no se'n va desenamorar mai més.

David Molas i Albertí

INTRODUCCIÓ

Sota les estrelles, d'espatlles al mar,
una galta humida, fresca de serena,
una galta suau i plena
és ben dolça de besar.

Entre dos silencis, bes silenciós,
com vares deixar-nos tremolant tots dos
dins la nit quieta, amb deixos ardents
de la migdiada i dels terrals vents.

El reberes silenciosa.
Mos llavis, dolços encar,
te van preguntâ una cosa
i tu no vas contestar.

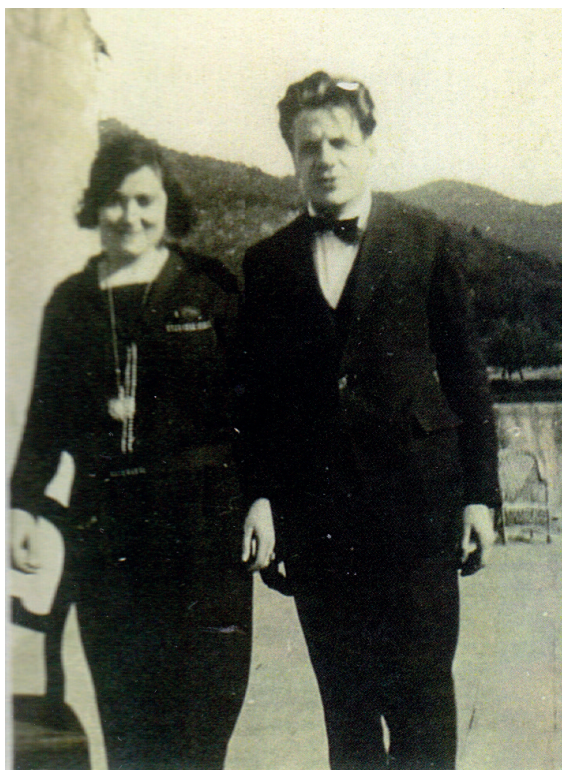
Què vaig preguntar-te? ... Sols recordo el bes
i que sentia la plena mar alta.
Tu, tota caiguda, semblaves malalta ...
Oh, no hi tornaré mai més!

Prô la flonja galta ruixada amb serena,
sota de ma boca, d'espatlles al mar;
prô la xafegosa nit d'agost serena,
ai, com la podré oblidar?

(Festeig: Vora la mar Cantàbrica, tercera part del poema)
Joan Maragall

I. Festeig: Toldrà enamorat i Capdevila també. Un epistolari, un dietari i altres cartes.

En aquest llibre presento dues històries paral·leles, les dels amors de joventut de dues parelles que van ser amics íntims: d'una banda, Eduard Toldrà i Soler (1895-1962) i Maria Sobrepera i Vicens (1899-1985) (Foto 3); i de l'altra, Manuel Capdevila i Rovira (1901-1983) amb Concepció Font i Catà (1906-1994), els meus pares. Foren dues històries pràcticament simultànies. La primera va començar el 1920. La segona, el 1921; el mateix any en què Toldrà i el meu pare van tenir el primer contacte arran de la publicació de la reducció per a piano de la sardana *Lluna plena* al número 32

Maria i Eduard a Cantallops, en data desconeguda.

de la revista *La sardana*^I, corresponent al gener de 1922. No obstant, l'inici de la seva amistat és posterior, entre el 1922 i el 1925 com testimonia l'epistolari *Els estius a Cantallops. Correspondència entre Eduard Toldrà i Manuel Capdevila (1921-1961)*^{II} quan aquestes dues històries ja havien tingut el seu final feliç^{III}. En aquest sentit, però, són dues històries diferents que tracten sobre l'enamorament i la conquesta sentimental. La de l'Eduard amb el repte de convèncer a la seva futura sogre per a què donés el seu consentiment al seu compromís amb la Maria; la d'en Manuel, per a què la seva enamorada Concepció li donés el primer petó.

El llenguatge d'ambdós documents, tant de l'epistolari i com del dietari, és molt semblant i empren un català que denota la formació cultural i la seva maduresa com a persones, on s'hi trasllueixen girs i expressions quotidianes i planeres; algunes en castellà. Però és en el fons del que exposen, la vivència de l'enamorament i el llarg camí fins a con-

solidar la parella i la unió més aviat física que anímica i sentimental, on es percep una distància abismal en les maneres i els processos respecte avui dia. Quan ho llegeixi algun jove actual i de les generacions futures comprovarà que l'època i el món han canviat radicalment en un segle. Realment tenen poc -o gens- a veure. Per exemple, en el moment d'iniciar-se les històries els protagonistes tenien 25 i 21 anys en el cas d'Eduard i Maria, i 20 i 15, en el de Manuel i Concepció: es parlaven de vostè seguint les normes d'educació de l'època. En el cas del meu pare, hi ha una data, el 20 de desembre 1921, en que intenta tímidament iniciar el tuteig: "Avui començo en alguns moments a tractar-la de tu, i ella em diu que li costarà d'acostumar-s'hi. Si ella ho sabés per a lo que jo voldria aquest tracte tan familiar! Jo ho voldria per a que pogués més aviat pronunciar el t'estimo que el meu cor espera..." En el cas de Toldrà el tuteig va iniciar-se a la carta del 2 de

I La revista mensual *La Sardana* fou fundada el 1921 per Francesc Torras Fiter i el meu pare. Se'n publicaren 119 números fins al 7 de setembre del 1923, reapareixent el 1925 com a portaveu del *Foment de la Sardana* i assolint una periodicitat setmanal. El meu pare va entrar a la Junta Directiva del Foment, primer com a bibliotecari i després com a secretari el 1924, per a ser-ne vicepresident el 1925. El 1926 en va dimitir a causa d'un llarg viatge a Sud-Amèrica per motius de feina. La capçalera va dur tres subtítols: *Revista Il·lustrada* el 1921; *Revista Popular de Folklore* el 1922; i *Dansa – Música – Folklore* a partir de 1925. Com a redactor en cap va publicar-hi 47 articles i 10 poemes. A més, entre el 1921 i 1923, el meu pare hi va incloure 119 poemes: entre ells 20 de Josep Carner; 9 de Joan Maragall; 5 de Josep Maria López-Picó; 3 d'Àngel Guimerà; 2 de Joan Salvat Papasseit i 1 de Tomàs Garcés. A cada número també van difondre la partitura d'una nova sardana com, per exemple, *Lluna plena* de Toldrà que fou l'origen de l'epistolari i l'amistat entre el compositor i el meu pare.

II Manuel Capdevila i Font, Joaquim Rabaseda. *Els estius a Cantallops. Correspondència entre Eduard Toldrà i Manuel Capdevila (1921-1961)*. Brau Edicions, Figueres, 2018.

III Eduard i Maria es van casar el 24 de març de 1923; mentre que en acabar el seu dietari, en Manuel havia aconseguit el primer bes de Concepció i s'acabarien casant el 10 d'abril de 1928.

CARTES DE L'EDUARD A LA MARIA

1 - Santes Creus¹, 23 agost 1920

El jove Eduard Toldrà, en data desconeguda

Maria:

En aquest poble ningú deu escriure a ningú, perquè en el cafè de la societat que ens estem no hi tenen paper, ni tinta ni ploma; he hagut d'anar a l'estanc a comprar aquest full i sort de l'estilogràfica d'un company que em permet escriure sobre el genoll dintre del quarto, perquè

al cafè hi ha un xivarri que faria impossible el poder escriure.

Deixem-nos de tonteries.

I bé, Maria, ara que ja torno a ésser a casa, ara que ja he tornat a la vida normal de cada dia, quin record li queda de la seva estada a Castelló i a Roses?² Es recorda de mi? No ha oblidat les meves paraules? No ha canviat el seu estat d'esperit d'ençà d'aquell moment en que vàrem separar-nos, dijous al matí? Li pregunto d'aquesta manera, perquè realment tinc frisança de saber noves de vostè, i per moments penso que a pesar de tot, potser quan no m'ha vist més i ha tornat a ésser a casa ha oblidat tot, com s'oblida un somni. Seria molt cruel!

Li vull ésser franc. Això no ho penso pas sempre; també penso altres moments que no; que els seus ulls no poden mentir, que les seves paraules han sigut sempre sinceres i per tant que els seus sentiments, que jo crec d'una bondat infinita, no poden ésser tan cruels³.

Però, no puc evitar que tot plegat em doni neguit. Per això ja voldria ésser a Barcelona i veure si vostè m'escrivi i què em diu, i si a la fi puc desvanèixer aquest dubte. I quan m'escrigui, li repeteixo, digui'm ben bé lo que senti, així com ho faig jo, i digui'm també, això m'interessa moltíssim, lo que pensa la seva mama, lo que li ha dit ella de tot això.

Dic jo: Si la Maria és desconfiada, què deu fer la seva mare, que no m'ha vist mai, que no em coneix i... que és mare?

1 Segurament va escriure des d'aquí en ocasió de ser contractat com a músic durant la Festa Major.

2 Es refereix a Castelló d'Empúries on es van conèixer. La trobada a Roses està documentada en les cartes que segueixen.

3 Planteja dubtes lògics sobre la sinceritat del que havien parlat a Roses en una època en què, com mostra aquest epistolari, les relacions evolucionaven de maneres molt diferents a avui dia.

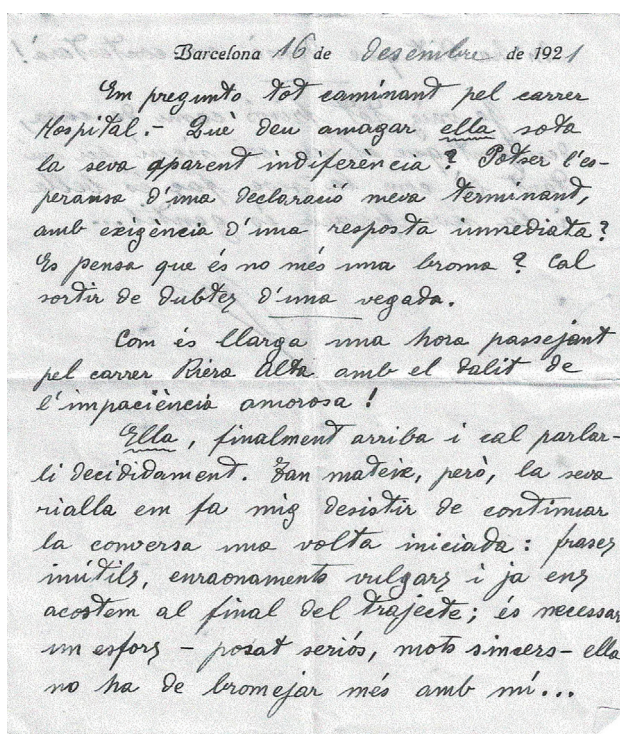
DIETARI DEL PRIMER ANY DE PROMETATGE

MANUEL CAPDEVILA I ROVIRA

DIETARI DEL PRIMER ANY DE PROMETATGE

Barcelona, 16 de desembre de 1921

Em pregunto tot caminant pel carrer Hospital. -Què deu amagar ella sota la seva aparent indiferència? Potser l'esperança d'una declaració meua terminant, amb exigència d'una resposta immediata? Es pensa que és només una broma? Cal sortir de dubtes d'una vegada.

Primer full del Dietari del 16 de desembre 1921

Com és llarga una hora passejant pel carrer Riera Alta amb el delit de la impaciència amorosa!

Ella, finalment arriba i cal parlar-li decididament. Tan mateix, però, la seva rialla em fa mig desistir de continuar la conversa una volta

iniciada: frases inútils, enraonaments vulgars i ja ens acostem al final del trajecte: és necessari un esforç - posat seriós, mots sincers- ella no ha de bromejar més amb mi... M'ha dit que demà em contestarà!

Ciò el 8 de desembre 1921 (foto Niepce)

Jo vaig tot frisós camí de casa, desitjant que el seu cor sigui per mi tant bo com la seva faç és bella i la seva figura és gentil...

CARTES A LA CIÓ DES DE CANTALLOPS

CARTES A LA CIÓ DES DE CANTALLOPS

El meu pare va escriure poques cartes a la meua mare. Unes 35. O almenys aquestes són les que ella va conservar, sense la seguretat –malgrat que així ho crec-, que hi són totes. A més hi ha també dues postals i 11 telegrams, tots del viatge a Sud-Amèrica¹. Aquest petit corpus comença l'estiu de l'any 1925 amb una sèrie d'onze epístoles enviades des de la Costa Brava: dues des de Sant Feliu de Guíxols², Llafranc, L' Escala, Figueres, Castelló d'Empúries; quatre des de Port de la Selva³; i una postal des de Le Perthus. Pertanyen a una excursió que va fer el meu pare per la Costa Brava, que s'acabà amb una estada a Cantallops a casa de la família Toldrà. De fet, aquesta visita a Cantallops era la primera de la sèrie de visites estiuenques anuals que es convertiria en un costum durant molts anys. Del mateix any, 1926, hi ha una llarga carta enviada des de l'oceà, a bord del "Giulio Cesare"⁴ de l'11 de maig i 8 cartes, també extenses, des de Buenos Aires. Les

1 Durant la primavera i l'estiu de 1926, el meu pare va viatjar a Buenos Aires per motius laborals relacionats amb l'empresa URALITA SA. Per a més detalls consultar: Manuel Capdevila i Font, Joaquim Rabaseda. *Els estius a Cantallops. Correspondència entre Eduard Toldrà i Manuel Capdevila (1921-1961)*. Brau Edicions, Figueres, 2018. Pàgs.: 50-52.

2 El motiu d'aquest viatge era naturalment l'anada a Cantallops, la resta era purament turístic. Aprofitant el pas per Sant Feliu de Guíxols, el 17 d'agost de 1925 en Manuel Capdevila va visitar a en Juli Garreta per a qui tenia un encàrrec de part del Foment de la Sardana. D'aquest pas per Sant Feliu, diu a la carta del 17 d'agost des de Llafranc: "De Caldes a Sant Feliu de Guíxols, he anat en òmnibus. A les 10 era a Sant Feliu. M'he passat el matí parlant amb en Garreta, que és un rellotger molt trempat, empordanès castís." Aquesta conversa amb Garreta l'explicaria després en un article molt bonic, al núm. 13 de la revista La Sardana el 13 de desembre. Explica que el Foment volia organitzar un concert homenatge a Garreta, i que aquest no volia. El meu pare tenia l'encàrrec de convèncer-lo. I ho va aconseguir. Vegeu: Manuel Capdevila i Font, Joaquim Rabaseda. *Els estius a Cantallops. Correspondència entre Eduard Toldrà i Manuel Capdevila (1921-1961)*. Brau Edicions, Figueres, 2018. Pàg.: 41

3 En aquesta carta enviada el 22 d'agost des de Port de la Selva, hi ha un paràgraf on anuncia que els propers dies serà a Cantallops i que, per tant, si la meua mare li volia escriure havia d'escriure-li allà: "Si per una casualitat et passés pel cap escriure'm, has de tenir present que jo només seré ací fins dimarts, de manera que tota carta que tiris al correu el dimarts, l'has de dirigir a Cantallops (Girona), a casa de l'Eduard Toldrà, on arribaré el dimecres. Pels efectes del correu, pots considerar igual el dilluns en havent sopat que el dimarts. Entesos? Veiam!". L'endemà acaba una altra carta dient: "[...] Des del moment de rebre aquesta carta, dirigeix a Cantallops totes les que pensis escriure, perquè el dimecres ja hi seré. Si per cas, pensa a posar Girona perquè hi ha un altre Cantallops a la província de Tarragona" i prossegueix: "En quant a la teua ortografia catalana, haig de dir-te que el començament de la carta està bé i es va desarreglant cap el final. Si t'hi fixessis, i sobretot si llegissis i estudiessis més, enlloc de cosir i fer tantes coses inútils, això no et passaria. Records a tots. Me'n vaig a remar. Sempre teu.". Per últim i dins aquesta sèrie, a la penúltima de les enviades des de Port de la Selva el 24 d'agost hi diu: "Ara em posaré a escriure un article per "La Sardana". Després soparé i a dormir, i si fa bon temps demà em llevaré d'hora i ens embarcarem. Per cert –ara que he parlat d'article- que el Sr. Francino es trobarà aquesta vegada sense la meua col·laboració. Ja s'ho faran". I remata amb "Ja que no t'atreveixes –ni per carta!- a enviar-me ni un petó ni una abraçada, jo t'en envio una dotzena. Sempre teu". Actualment aquesta documentació pertanyent al meu arxiu es troba ja cedida a la Biblioteca Nacional de Catalunya.

4 En l'últim telegrama d'aquest viatge, del 18 de juliol, Manuel Capdevila anuncia l'arribada del "Infanta Isabel" a Cadis. L'arribada a Barcelona estava prevista pel dia 20, és a dir, 69 dies després de la sortida. D'altra banda, a Eduard Toldrà també li envia una carta l'11 de maig de 1926 des del vaixell on li anuncia que al vespre arribarien a Rio de Janeiro i que la travessia havia estat plaent sense "cap mareig, molt ben tractat, i menjat i dormit i distret", a més d'esmentar que entre els passatgers il·lustres hi havia "el pare del futurisme, Marinetti, i el baríton Tita Ruffo". Vegeu: Manuel Capdevila i Font, Joaquim Rabaseda. Op. cit. Pàg.: 51.

ÍNDIX DE CARTES, DE LES ENTRADES AL DIETARI I D'ALTRES CARTES

Cartes de l'Eduard a la Maria

1 - Santes Creus, 23 agost 1920.....	37
2 - Barcelona, 24 agost 1920.....	38
3 - Barcelona, 25 agost 1920 (P)	40
4 - Barcelona, 26 agost 1920 (P)	40
5 - Barcelona, 27 agost 1920.....	41
6 - Barcelona, 31 agost 1920.....	42
7 - Barcelona, 4 setembre 1920.....	44
8 - Barcelona, 6 setembre, 1920	46
9 - Barcelona, 7 setembre, 1920	47
10 - Barcelona, 12 set. 1920 (P).....	48
11 - Barcelona, 13 setembre, 1920.....	49
12 - Barcelona, 14 set. 1920 (P)	50
13 - Barcelona, 15 set. 1920 (P)	51
14 - Barcelona, 16 setembre 1920.....	52
15 - Barcelona, 17 set. 1920 (P)	53
16 - Barcelona, 19 set. 1920 (P)	54
17 - Barcelona, 20 set. 1920	54
18 - Barcelona, 21 set. 1920 (P)	55
19 - Barcelona, 25 set. 1920	56
20 - Barcelona, 26 set. 1920	57
21 - Barcelona, 27 set. 1920 (P)	59
22 - Barcelona, 28 setembre 1920.....	59
23 - Barcelona, 29 set. 1920	60
24 - Barcelona, 3 octubre 1920.....	61
25 - Barcelona, 4 oct. 1920 (P)	62
26 - Barcelona, 5 octubre 1920.....	63
27 - Barcelona, 6 oct. 1920	64
28 - Barcelona, 7 octubre 1920 (a ¼ d'una de la nit) (P).....	65
29 - Barcelona, 8 oct. 1920 (P)	66
30 - 9 octubre 1920	68
31 - Barcelona, 10 oct. 1920 (P).....	68
32 - 12 oct. 1920.....	69
33 - 14. oct. 1920 (P).....	70
34 - 15 oct. 1920.....	71
35 - Barcelona, 16 oct. 20 (P).....	72
36 - 18 oct. 1920 (P).....	73
37 - Barcelona, 20 oct. 1920.....	74

38 - Barcelona, 21 oct. 1920 (P).....	75
39 - Barcelona, 22 Octubre 1920 (a mitjanit).....	76
40 - Barcelona, 23 oct. 1920 (P).....	78
41 - Barcelona, 26 oct. 1920.....	79
42 - Barcelona, 28 oct. 1920.....	80
43 - Barcelona, 30 octubre 1920.....	81
44 - Barcelona, 31 octubre 1920.....	83
45 - Barcelona, 2 nov. 1920.....	84
46 - Barcelona, 5 nov. 1920.....	84
47 - Barcelona, 6 nov. 1920	85
48 - Barcelona, 7 nov. 1920 (P).....	86
49 - Barcelona, 10 nov. 1920	87
50 - Barcelona, 11 nov. 1920 (P)	88
51 - Barcelona, 12 novembre 1920	89
52 - Barcelona, 13 nov. 1920	90
53 - 14 nov. 1920.....	91
54 - Barcelona, 15 nov. 1920 (P)	92
55 - Barcelona, 16 nov. 1920	93
56 - Barcelona, 17 nov. 1920	94
57 - Barcelona, 18 nov. 1920 (P)	95
58 - Barcelona, 19 nov. 1920	96
59 - Barcelona, 20 nov. 1920	97
60 - Barcelona, 21 nov. 1920	98
61 - Barcelona, 22 nov. 1920 (P)	99
62 - Barcelona, 23 novembre 1920	100
63 - Barcelona, 24 nov. 1920 (P)	100
64 - Barcelona, 30 nov. 1920	101
65 - Barcelona, 6 desembre 1920	102
66 - Barcelona, 8 desembre 1920	103
67 - Barcelona, 9 des. 1920.....	104
68 - Barcelona, 10 des. 1920	105
69 - 11 desembre 1920.....	106
70 - Barcelona, 13 des. 1920 (P)	107
71 - Barcelona, 14 des. 1920	108
72 - Barcelona, 16 des. 1920	108
73 - Barcelona, 17 desembre 1920.....	109
74 - Barcelona, 18 des. 1920	110
75 - Barcelona, 20 des. 1920	111
76 - Barcelona, 21 des. 1920	112

ÍNDEX DE IMATGES

Imatge	Fons de provenença	Pàg.
Maria i Eduard a Cantallops, en data desconeguda	Fons Eduard i Víctor García Toldrà	16
Participació del casament de'n Manuel i la Ció	Fons Manuel Capdevila Font	17
Casament de'n Manuel i la Ció a Sant Pau del Camp el 10 d'abril de 1928.	Fons Manuel Capdevila Font	17
Maria Sobrepera a Cantallops, en data desconeguda	Fons Eduard i Víctor García Toldrà	24
El jove Eduard Toldrà, en data desconeguda	Fons Eduard i Víctor García Toldrà	37
Eduard Toldrà a Cantallops, en data desconeguda	Fons Eduard i Víctor García Toldrà	38
Maria Sobrepera a Cantallops, en data desconeguda	Fons Eduard i Víctor García Toldrà	39
Postal 25 agost 1920	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	40
Postal 26 agost 1920	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	41
Programa del concert del Quartet Renaixement a Olot, l'estiu de 1920.	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	43
Primera pàgina de la carta datada el 4 de setembre de 1920	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	44
Programa de mà del concert del Quartet Renaixement el 3 de setembre de 1920.	Fons Toldrà Biblioteca Museu de Vilanova i a Geltrú	45
Text escrit per Toldrà al programa de mà del concert del Quartet Renaixement a Vilanova i la Geltrú el dia 3 de setembre de 1920.	Fons del Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC)	46
Toldrà oferint una classe de violí a una alumna. Data desconeguda.	Fons Eduard i Víctor García Toldrà	47
Postal 12 setembre 1920 (1)	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	48
Postal 12 setembre 1920 (2)	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	49
Postal 12 setembre 1920 (3)	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	49
Postal 14 setembre 1920 (1)	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	50
Postal 14 setembre 1920 (2)	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	51
Postal 14 setembre 1920 (3)	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	51
Postal 14 setembre 1920 (4)	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	51
Postal 15 setembre 1920 (1)	Fons Toldrà Biblioteca de Catalunya	51

Índex onomàstic

A

ABD-EL-KRIM
ALFONSO, Frederic 136
ALIER, Roger 145
ALIÓ, Francesc 92
ANTAMORO, Giulio 218
ARRIETA, Emilio 54, 91, 156, 227
ASTORT, Pere 54, 55

B

BACH, Johann Sebastian 96, 140, 143, 164, 175, 217
BACH, Wilhelm Friedemann 150
BALAGUER, Víctor 257
BARÓ, Josep 156
BATTENBERG, Victòria Eugènia 231, 260
BATLLE i VALLS, Mn. Joan 134
BEETHOVEN, Ludwig van 42, 43, 46, 81, 83, 92, 98, 110, 112, 139, 140, 141, 144, 145, 146, 150, 154, 175, 184, 217, 262
BENAGES i PUJOL, Josep Maria 89
BLANC, Josep 140
BORBÓ, Alfons XIII 2331
BOTEY, Antoni 136
BRUCH, Max 150
BUXÓ, Tomàs 150

C

CALLAO, Concepció 217
CAPDEVILA, Carles 39
CAPMANY, Aureli 31, 200
CARRIÓN, Ambrosi 231
CASALS, Enric 136
CASALS, Pau 145, 194, 262
CASSIÀ, Carles 153
CATASÚS, Trinitat 70, 74, 92, 99
CHAPLIN, Charlie 259
CHOPIN, Fryderyk 277
COOLUS, Romain 39
COUPERIN, Domenico 96, 150, 175
CUMELLAS, Josep 9

D

DEBUSSY, Claude 92, 98, 145
DÍAZ, Enrique 46
DITTERSDORF, Ditters von 46

DOMÈNECH i MONTANER, Lluís 95
DUKAS, Paul 142

E

ESCALER, Lambert 39
ESPRIU, Salvador 278

F

FERNÁNDEZ-CABALLERO, Manuel
FISCHER, Albert 217
FOLCH i TORRES, Ignasi 168, 171
FONT i CATÀ, Anna 252
FORNELLS, Andreua 217
FORNELLS, Francesc 164
FRANCINO 273
FRANCK, César 119
FRANCOEUR, François 96, 175

G

GARGALLO, Pau 156
GARGANTA, Guillem 42, 69, 150, 154, 176
GARRETA, Josep
GARRETA, Juli 11, 19, 20, 58, 136, 273
GIBERT, Josep Maria de 153
GIMÉNEZ, Manuel 153
GONZÀLEZ MENSA, F. 96
GORKI, Maksim 206
GRANDÓ, Carles 207
GRANELL, Lluís 257
GRATACÒS, Esteve 153
GRETCHANINOV, Aleksandr 119
GUIMERÀ, Àngel 16, 148, 194, 224, 253
GYS, Leda 218

H

HABSBURG-LORENA, Maria Cristina d' 258
HÄNDEL, Georg Friedrich 150, 164
HANSER, Thorvald 277
HAYDN, Joseph 119, 262
HENNEQUIM, Maurice 39

I

IGLESIAS, Ignasi 63

J

JUNCÀ, Antoni 136

K

KREISLER, Fritz 96, 150, 154, 175